

Kentlilik Bilinci ve Mekân: Trabzon Kenti Örneği*

Dilek ŞEN BEYAZLI* - Şinasi AYDEMİR**

Özet

Planlama kuramları klasik planlamadan post-modern planlamaya doğru evrimleşirken, 'Hangi kuram hangi toplum ve koşullar için daha uygundur?' sorusu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde üzerinde durulması gerekli bir sorudur. Türkiye planlama pratiği, bürokratik ve yukarıdan aşağıya doğru işleyen kapsamlı planlama kuramına dayanmaktadır. Çağdaş planlama yaklaşımında planlama sürecine halkın katılımı benimsenmiştir. Ancak Türkiye'de katılım uygulamaları, henüz planlama mevzuatı içinde yer almayan, iyi niyete bağlı, sınırlı düzeyde kalmış uygulamalardır.

Katılım ya da katılımın sınırlılığı; katılımıcının niteliği, katılımıcının planlanan alanı/kenti tanıması, kentin sorunlarının farkındalığı ve kentlilik bilinci derecesi ile yakınan ilişkilidir.

Kentlilik bilinci kazanılan bir meziyet midir?- Sonradan kazanılabilir mi? Kentli bu doğrultuda aydınlatılabilir mi? Kentlilik bilinci ve kentli olma, kentsel sorunların çözümüne, katılım yoluyla planlama sürecinde ve uygulama aşamasında katkı sağlayabilir mi? Kentlilik bilinci kentte her yerde aynı düzeyde midir? Yoksa bunun yaşanılan mahalle/semte yani sosyal statü ile ilişkisi var mıdır? Varsa bu haritalanabilir mi? Bu gibi sorulara yanıt aramak, bu makalenin özünü

oluşturmaktadır ve çalışmanın analitik bölümü ile amaçlanan ise bu noktalara açıklık getirmektir.

Bu bakış açısıyla, çalışma alanı olarak seçilen Trabzon kentinde, bireylerin bilinç düzeyi ve kentlilik bilincinin bileşenleri ortaya konulmaya çalışılmış ve mekân ile bu faktörlerin ilişkisi çalışma alanının/mekânın özellikleri ve kentlilik bilinci bileşenleri çerçevesinde açıklanmıştır.

Kentlilik bilincinin planlama ve tasarım pratiğimizdeki konumunun tartışılmasını amaçlayan bu çalışmanın, planlama sürecini, katılımıcıları ve katılımıcıların niteliğini tartışan planlama yaklaşımlarına olan ihtiyacımıza yönelik bir farkındalık uyandırması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentlilik, Bilinç, Algı, Aidiyet, Faktör Analizi

İçimizde, evimiz ve kentimize duyduğumuz özeni birbirinden ayırmaz duygular olarak taşıyoruz. Kişiler ayrı çabalar içinde de olsalar, KENT sorunları karşısında kimse umursamazlık edemez. KENT sorunlarına aldırmayan kişiye sessiz bir yurttaş değil, kötü bir yurttaş denir. Kentimizi ilgilendiren konulara bizler karar verir ya da bu konuda en doğruyu bizler düşünürüz. Çünkü eylemden önce girişilecek sözlü tartışmalar zararlı sonuç vermez, ama bu tür görüşmeler yapılmadan girişilen işler, olumsuz sonuçlar doğurabilir."
Perikles (M.Ö. 430) (Çakılcıoğlu vd., 2003)

* Yrd. Doç. Dr.,
** Prof. Dr.,
Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü

* Söz konusu çalışma, "Kent Planlamada Birey, Kent, Kentlilik ve Kentlilik Bilinci" adlı Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim dalında Prof. Dr. Şinasi Aydemir danışmanlığında Kasım 2005'te tamamlanan doktora tezinden özetlenerek hazırlanmıştır.

Perikles'in söyledikleri, asırlar önce dile getirilmiş olmasına karşın halen aşılamayan ve kesinlikle planlamanın en önemli sorunlarından biri olan bilinçlenemeyen ya da bilinçlenmeyen kentlileri, duyarsız ve sağduyusuz karar vericileri anlatan ve bu iki aktörün yer aldığı düzlem olan kentlerimizde yaşananlar olsa gerek...

"Bugün içinde yaşadığımız kentlerin arazi kullanımı, imar planı, ulaşım, altyapı, hava ve gürültü kirliliği, yeşil alan ve diğer kentsel donatıların yetersizliği yada dağınıklığı ve sosyal hayatın şekillenmesine imkân tanıyacak araçlardan mahrumiyeti gibi birçok sorun ile karşı karşıya olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sorunların çözümü için makro ve mikro ölçekte planlar yapılmaktadır. Ancak yalnızca plan yaparak bu tür sorunların çözüme kavuşturulamayacağı da ortadadır. Bu sorun, büyük ölçüde planların yeterince benimsenmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, planlama pratiğimizin, felsefi bir zemine oturtulması ve sosyo-kültürel yapımızla, gereksinimlerimizle, olanaklarımızla arasında bir bağ kurulması sorunların çözümü açısından oldukça önem kazanmaktadır" (Vural, 2002, s:16).

Bilindiği üzere bugün ülkemizdeki planlama anlayışı, belirli aşamalarda bireyi yani kentliyi dışlayan; planın yapılması ve uygulanmasının ön koşulu olan insan faktörünü göz ardı eden bir yaklaşımdır. Belki de, bu ihmal nedeniyle, planlar kentli tarafından yeterince benimsenememekte ve planların değiştirilmesi yoluna gidilmektedir. Kentte yaşayan her bireyin kentin olanaklarından faydalanması ve sahip olduğu hakların bilincinde olması beklenir. Bunun bilincinde olan kentli, artık kendisini dışlayan hiçbir oluşuma izin vermeyecektir. Böylelikle kent planlaması için temel sorularından biri olan 'Kim için planlama?' sorusu planlama gündemindeki gerçek yerini almış olacaktır.

"Kapsamlı planlama pratiğine getirilen diğer bir eleştiri de, planların gerçek yaşam üzerinde pek de etkili olmamasıdır. Yeni bir anlayışla, kapsamlı planların, vizyon ve hedeflerde ifadesini bulan topluluk değerlerinin yönlendirmesi ile, kentlileri sürecin bir parçası yapması ve plana sahip çıkan paydaşlar konumuna getirmesi, böylelikle uygulama

sürecine sahip çıkılması bakımından oldukça önemlidir" (Ersoy, 2007:165).

Yaklaşımında, toplumun tüm kesimlerinin katılımı öngörülmesine rağmen, bunun nasıl oluşacağı açıklanamamaktadır. Günümüzün kozmopolit toplumlarında gerçek katılımı sağlamak zordur. Bunun yanı sıra, paydaşların ne ağırlıkta ve hangi aşamalarda planlama sürecine katılacağı çok açık değildir. Bu paydaşlardan hiç örgütlenmemiş, bu nedenle karar sürecine dâhil olamayan kesimler de bulunmaktadır. Sürecin dışında kalan bu örgütlenemeyen kesimin çıkarlarının nasıl temsil edileceğinin sınırlarının belirsizliği de ortadadır (Gedikli, 2007, s:271).

Toplumun ve bireylerin daha demokratik ve yerel halkın daha eğitilmiş olması, iyi eğitilmiş kentlilerin yönetim politikalarını denetleyici ve gözlemleyici ve özellikle de kendi çevrelerini ve yaşam standartlarını etkileyen konularda kendi görüşlerini ifade edebilmeleri ya da ifade edilecekleri bir ortama sahip olmaları beklenir.

Toplumun ve bireyin isteklerini, beğenilerini önemseyen, topluma ve bireye yaşam çevresini şekillendirme hakkı tanıyan ve onu planlamanın aktörleri arasına sokan, katılımcı planlama yaklaşımı ile katılımcılık, ortaklık, yönetişim, vb. kavramlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye'ye gelince; uygulanan farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarında katılımcı yaklaşımın denenmesine karşın, beklenen hedeflere ulaşamamıştır. Bu başarısızlığın nedenleri şöyle açıklanabilir:

- Halk tarafından bu projelerin destek görmemesi ve anlaşılabilmesi,
- Katılımın ilkelerinin ve yöntemlerinin yasal mevzuatta belirlenmemiş olması ve katılımın yasal bir zorunluluk olmaması,
- Halkın yeterince bilinçlendirilmemesi (belki de halkın bilinçlendirilmesinin bir tehdit olarak görülmesi)
- Katılımın uzun vadede alınabilecek sonuçlarının, kısa vadede alınmak istenmesi,
- Yerel düzeydeki çalışmalarla ve küçük projelerle, halkta siyasal etkinlik duygusunun yeterli derecede geliştirilememesi,
- Yerel yönetimlerce hızlı, sorunsuz ve az sesli bir planlama sürecinin istenmesi,
- Başarısız örnekler

Bu noktada katılımın gerekliliğine inanan ve kendini kentinin sahibi hisseden kentliye büyük rol düşmektedir. Kentteki konumunu iyi anlayan birey, yaşadığı çevrenin şekillendirilmesinde, söz sahibi olmanın yararlılığına inanırsa ve bunun için çabalarsa, bilinçli kentli oluşumu süreci başlatmış olur.

Kentlilik bilinci denildiğinde kente yaşamaktan kaynaklanan bilgilerimizin oluşturduğu tutumlar, değerler, davranışlar akla gelmektedir. Kent, homojen bir sosyal yapı olmadığına göre, kente yaşayan bireylerin kentlilik bilinci dereceleri de farklı olacaktır. Kentlilik bilincini ilk basamağı, kişinin kendini kentli olarak görmesi, tanımlamasıdır. Kentlilik bilincini diğer önemli göstergelerinden biri de, kişinin kendini o yere ait hissetmesidir. Bir yerin kimliği, yaşanan kentin diğerlerinden ayırt edilmesi, "benim kentim" şeklinde nitelendirilmesiyle gerçek ve sembolik olarak inşa edilmektedir (Güçlü, 2002, s:18).

Kentlilik bilincinin pek çok kavramla ilişkili olduğu bilinmektedir. Kente karşı sorumlu olmak, kente ve kentliye saygılı olmak, kente aidiyet, kent kültürü, kentsel yaşam, kente bağlılık, kentli olmak, vb. kavramlar yazında kentlilik bilinci kapsamında değerlendirilen kavramlardır.

Bu çalışma ile, aşağıdaki varsayımların geçerliliği; yapılan yazın taraması çalışması ve ampirik çalışmayla elde edilen bulgular çerçevesinde test edilecek ve tartışılacaktır:

- 1) Kentlilik bilinci zamanla kazanılan bir meziyet midir?
- 2) Kentli olma ile kentlilik bilincine varma arasındaki ilişki nedensel bir ilişki midir?
- 3) Kentlilik Bilinci, kentlinin yaşam standartları ve yaşam çevresinin niteliği ile doğrudan ilişkili midir?
- 4) Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekân aidiyetlerinin güçlü olması gerekmektedir. Kent ve kentli arasında kurulan bağ, kentlerin korunmasını ve denetlenmesini etkiler mi?

Çalışmanın Yöntemi

Trabzon kentinin örnek alan olarak seçildiği çalışma da kenti oluşturan 39 mahallenin tümünde rastgele seçim yöntemiyle alan çalışması yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken, %99

güven düzeyi, %3,5 hata payı oranı kabulünden yola çıkılarak, 216.000 nüfusa sahip kent için 1372 örneklem belirlenmiştir. Deneklerin mahallelere dağılım oranları ise, her bir mahalle nüfusunun kent nüfusu içindeki oranına uygun olarak sağlanmıştır.

Denekler basit rassalyöntemle belirlenmiştir. Tablo 1'de deneklerin sosyo-ekonomik yapılarını anlatabilecek temel özellikler özetlenmiştir.

Deneklerin sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; %58,4'ünün erkek, %41,4'ünün ise kadın, %82,9'unun evli olduğu izlenmektedir. Deneklerin %59,1 araba sahibi, genelde ilkökullü ve lise mezunu oldukları ve yaş dağılımlarına bakıldığında, büyük bir kısmının orta yaş düzeyindeki bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Deneklerin sosyo-ekonomik özellikleri

Kategori	Alt Kategori	Oran (%)	Kategori	Alt Kategori	Oran (%)	
						Kategori
Konut Tipi	mutakal	28,5	Meslek	Öğrenci	5,4	
	apartman	59,0		Ev hanımı	21,0	
	gecekondu	0,3		Emekli	5,8	
	site içi mutakal	1,7		Serbest Meslek	17,6	
	site içi apartman	9,8		Öğretmen	1,7	
				Memur	7,1	
Yaş	15-19	2,7		İşçi	5,4	
	20-29	5,8		İdareci-yönetici	3,4	
	30-39	4,4		İlim ve tek. el.	29,5	
	40-49	24,4		Eğitim Düzeyi	okur-yazar okuy	0,3
	50-59	57,3			okur-yazar	0,7
	60-69	5,4	ilköğretim		35,6	
Cinsiyet	kadın	41,5	ortaokul		17,6	
	erkek	58,5	lise		31,5	
Med. Durum	evli	85,4	üniversite		10,8	
	bekar	11,9	yüksek lisans	0,7		
	dul-boşanmış	2,0	doktora	1,0		
Gelir Durumu	0-300	32,5	Konut Durumu	kendimize ait	65,8	
	350-500	41,0		lojman	0,3	
	550-750	12,9		kira	30,8	
	800-1000	7,1		diğer	2,7	
	1000-3000	3,7	Sosyal Güvenlik	emekli sandığı	18,0	
	3.000	2,7		ask	42,7	
Refah Düzeyi	çok kötü	1,0		bağkur	24,3	
	kötü	5,8		yeşil kart	6,1	
	orta	40,7	özel sigorta	1,3		
	iyi	43,7	hiç biri	5,1		
	çok iyi	8,1				

Çalışma varsayımların test edilebilmesi ve bilgiye erişme yöntemi olarak "anket" tekniği kullanılmıştır. Daha sonra, anketlerin uygun formlarda kodlanması ile elde edilen veriler, SPSS v.12.0 paket programı ile değerlendirilmiştir.

Hazırlanan ankette, amaç ve işlevlerine göre olgusal, davranışsal, tutum ve kanaya yönelik sorular ile bilgisel ve özel amaçlı sorular da bulunmaktadır. Toplum biliminde sıkça kullanılan Likert ölçeği, anket çalışmasında 5 kademeli olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler, genelde sıralayıcı (ordinal) ölçekte olup, 161 değişken x 1372 gözlem değerinden oluşan bir matris oluşturmuştur. Bu matriste gözlem sayısı, değişken sayısının yaklaşık 8-9 katına ulaşırken, faktöre giren değişken sayısının yaklaşık 100 olması ile de bu oran 13-14 kata ulaşmış ve böylelikle faktör analizi yapılabilmesi için önemli bir değerlendirme ölçütü de sağlanmıştır.

Faktör analizinin uygulanacağı örneklemin yeterliliğinin değerlendirildiği, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve analizde elde edilen korelasyon matrisinin birim matrisi olup olmadığının test edildiği Barlett Testi (approx. chi-square: 1337,585, df: 666, sig.0,00) sonucuna göre, ana kütle korelasyon matrisinin birim matris olduğu şeklindeki sıfır hipotez reddedildiğinden, verinin faktör analize uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Analiz sonuçlarına geçmeden önce kullanılan temel yöntemden kısaca bahsetmek gerekirse; faktör analizi, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde

sunulmasını sağlayan çok değişkenli bir istatistiksel analiz türüdür. Bu metot mekânsal benzerliklerin ölçülmesinde de kullanılabilir. Belirli bir coğrafya sistemindeki iç yapıya ait analiz üretmeyi ya da teyit etmeyi sağlar. Böylelikle kent, bölge, vb. komşu alanlar arasındaki bağ aranabilir ve verinin mekânla ilişkisi kurulabilir (Taylor, 1977; Joseph, 1992).

Faktör analizinde temel amaç, değişkenler arasındaki karşılıklı bağımlılığın kökenini araştırmaktır. Bu nedenle yöntemle, veri kümelerinin değişkenleri arasındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir "veri azaltma" yöntemi de denilebilir. Böylelikle, birbiri ile ilişkili değişkenler birleştirilerek az sayıda ancak bağımsız faktörler elde edilmiş olacaktır (Balci, 2003). Bu analizde farklı pek çok analiz modeli bulunmaktadır. Çalışmada faktör analiz modeli olarak, 'Temel Bileşenler Analizi' (Principal Component Analysis) modeli seçilmiş ve öz değerlerine (eigen value) bakılarak 10 faktör belirlenmiştir (Tablo 2). 'Varimax' rotasyon tekniği ile elde edilen 'Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi'nde (Rotated Component Matrix) 0.40 faktör yükü üzerinde değer alan değişkenler seçilerek her faktör için öne çıkan değerler belirlenmiştir (Tablo 4,5,6). Bu değişkenlerin yardımıyla faktörlerin isimlendirilmesi işlemi ile faktör analiz süreci tamamlanmıştır (Tablo 3). Elde edilen verilerin görselleştirilmesi amacıyla, her bir faktöre ait skorlarla, ARCGIS v.8.0 programı yardımı ile "faktör yüzey haritaları" oluşturulmuştur (Şekil 1,2,3).

Faktör Analiz Bulgularının Mahalle Bazında Yorumlanması

Mahallelerin "gözlem alanı" olarak alındığı 'Temel Bileşenler Analizi' yle kentlilik bilincinin kent mekânındaki dağılımı, faktör yüzey haritaları yardımıyla ortaya konulmuştur. Böylelikle, kentlilik bilincinin mekânsal boyuttaki bileşenleri, faktör yüzeyleri belirlenerek, bu bileşenlerin kentteki dağılımları ve olası nedenleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Temel bileşenler analizi sonucunda 14 faktör elde edilmiştir. Ancak özdeğeri 1,5'den büyük olan faktörlerle %72'lik bir açıklayıcılık oranına ulaşıldığı için işlem 10 faktöre sınırlandırılmıştır. Tablo 3'de faktörlerin öz değerleri ve açıklayıcılık değerleri görülmektedir.

Tablo 2. Faktörler ve Öz değerleri

Faktörler	Gerçek Öz değerleri (eigen value)		
	Öz değeri	Varyans%	Kümülatif%
1	8,045	18,291	18,709
2	4,578	10,445	29,357
3	3,308	7,659	37,051
4	3,163	7,419	44,406
5	2,886	6,623	51,118
6	2,175	5,336	56,175
7	1,951	4,651	60,712
8	1,871	4,255	65,062
9	1,588	3,922	68,757
10	1,517	3,469	72,284
11	1,452	3,319	75,660
12	1,304	2,989	78,691
13	1,233	2,906	81,558
14	1,001	2,468	83,885

Her bir faktör kendi altında birleşen değişkenler ile ilişkilendirilerek +0,4'den büyük korelasyon katsayılarına sahip olan değişkenler yorumlanmıştır. Böylece her bir faktör içinde ilişkili değişkenler belirlenip, yorumlanmıştır. Bundan sonraki kısımda, yalnızca faktör 1,2 ve 3 için ayrıntılı açıklamalara yer verilmiş ve genel değerlendirme ile çalışma sonuçlandırılmıştır.

FAKTÖR I: Kentsel Mekân Algısı- Kenti Okuma

KENTİ YAŞAMA-KENT GÖRGÜLÜĞÜ

Kentsel mekân algısı ve kenti okuyabilme özelliklerini yansıtan bu faktörde katılımdan kentsel davranışa, planlamadan kentsel kazanımlara kadar pek çok değişkenlerle ilişkili olan bu faktör, kenti yaşayabilme ya da kent görgülüğü olarak isimlendirilebilir.

Faktör I, kentteki şehir taşlarının (landmark) ve odak noktalarının tarif edilebilmesi; tarihi yerlerin gezilip görülmesi; kentsel gelişimi yönlendirici kararlarda yönetime destek olunması ve bu konuda özverili davranılması; meclis toplantılarına katılma; planlama kavramına inanma; kentliliğin tanımı ve kentte kendini iyi hissetme gibi değişkenler kullanılarak belirlenmiştir (Tablo 4).

Faktör, toplam varyansın yaklaşık %18,3'ünü açıklamakta ve kentsel mekândaki dağılımı Şekil 1'den izlenmektedir. Sırasıyla, Soğuksu, Gülbaharhatun, Gazipaşa, Cumhuriyet, Yeşiltepe ve Çarşı mahalleleri "faktör I" değerlerinin en yüksek olduğu mahallelerdir (Şekil 1).

Özellikle Soğuksu Mahallesi, konumu itibarıyla kent merkezinden uzakta, ayrı ve bahçeli yapılanmanın ağırlıkta olduğu, daha çok kent merkezinin yoğun ve stresli yaşamından kaçmak isteyen ve göreceli olarak yüksek refah düzeyine sahip ailelerin yaşadığı bir yerleşim yeridir. Gazipaşa, Cumhuriyet ve Çarşı mahalleleri merkezi iş alanı içerisinde bulunan ve kent merkezinde yer alan mahallelerdir.

Bu mahallelerde oturanların yoğun kent trafiği nedeniyle yaya ulaşımını tercih etmesi ve pek çok kent taşının (landmark) da kent merkezine yakın olması nedeniyle, bu mahallelerin faktör değerleri yüksek çıkan mahalleler arasında olmaları doğaldır.

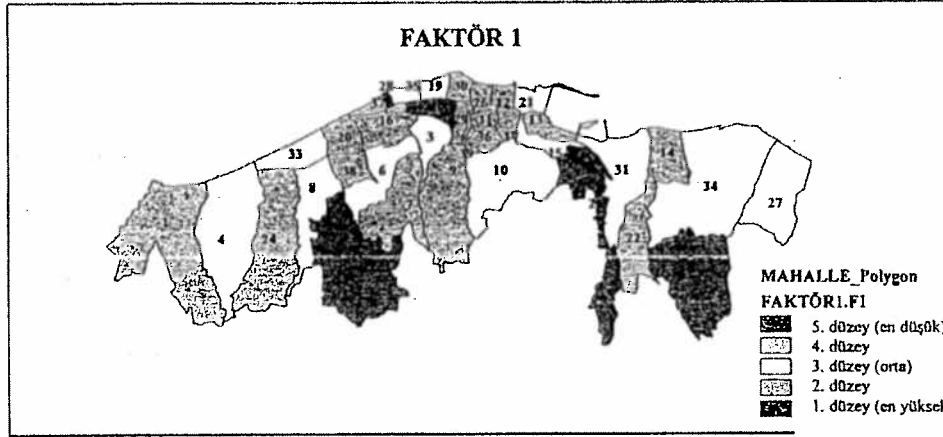
Tablo 3. Faktörlerin İsimlendirilmesi

Faktör	Açıklama Oranı %	Faktör Tanımı
Faktör 1	18,291	Kenti Yaşama/Kent Görgülüğü
Faktör 2	10,445	Sosyal Bağımlılık
Faktör 3	7,659	Kenti Sahiplenme
Faktör 4	7,419	Kenti Denetleme/Gözleme
Faktör 5	6,623	Kentli Olma/Kentleşme
Faktör 6	5,336	Duyusal ve Sosyal Kentli Kazanımları
Faktör 7	4,651	Kente Karşı Sorumluluk
Faktör 8	4,255	Kentli Örgütülüğü
Faktör 9	3,922	Kent Bağımlılığı
Faktör 10	3,469	Katılım

Tablo 4. Faktör I'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör yükü
Kentin doğu-batındaki landmarkları bilmek	0,872
Tarihi eserlerini bilmek	0,848
Resmi kurumları bilmek	0,828
Kentsel etkinliklere/programlara düzenli katılmak	0,643
Kentin güneyindeki landmarkları bilmek	0,555
Kentsel gelişime yön verecek bir kararda bireysel katkı vermek	0,467
İletişim sözcük-kavramını sıkça kullanmak	0,444
Düzenli olarak meclis toplantılarına katılmayı istemek	0,429
Kentle hissel bağların kuvvetli olması	0,412
Mülk sahibi olunmasından dolayı kenti ayrılamamak	0,408
Hafta sonlarında sinemaya gitmek	0,403
Değişken	Negatif faktör yükü
Sokağındaki komşuların çoğunu tanımak	-0,453
Mahallede 6-25 yıldır kalmak	-0,557

1 nolu Bostancı, Kaymaklı, Değirmendere, Kurtuluş, 2 nolu Bostancı, 1 nolu Beşirli ve Çömlekçi mahalleleri ise kentte bu faktörün etkisiz olduğu mahallelerdir. Kent merkezinden uzakta, genelde kırsal yapılaşmanın hâkim olduğu Bostancı mahallesi ve sanayi bölgelerinin içinde yer alan Değirmendere ve Kaymaklı mahalleleri "kenti yaşama" faktörünün en az etkilediği mahallelerdir. Söz konusu mahallelerin daha çok sanayide çalışan işçilerin, işyerlerine yakınlığından dolayı tercih ettikleri alanlar olması ve anketlerden de anlaşıldığı üzere, kent merkezine pek fazla ilişki içinde olmayan mahalleler olması nedeniyle, bu mahallelerde kenti okuyamama sorunu ortaya çıkmıştır.

1	1 Nolu Besirli	11	Cumhuriyet	21	Iskenderpaşa	31	Sanayi
2	1 Nolu Bostancı	12	Carsı	22	Kalkınma	32	Soguksu
3	1 Nolu Erdogdu	13	Comlekci	23	Kanuni	33	Toklu
4	2 Nolu Besirli	14	Değirmendere	24	Karşıyaka	34	Üniversite
5	2 Nolu Bostancı	15	Esentepe	25	Kaymaklı	35	Yalı
6	2 Nolu Erdogdu	16	Fatih	26	Kemerkaya	36	Yenicuma
7	3 Nolu Erdogdu	17	Gazipaşa	27	Konaklar	37	Yenimahalle
8	Aydınlıkevler	18	Gulbaharhatun	28	Kurtulus	38	Yesiltepe
9	Bahçecik	19	Hızırbey	29	Ortahisar	39	Zafer
10	Boztepe	20	Inonu	30	Pazarkapı		

Şekil 1. Faktör I'in mekânsal dağılımı

FAKTÖR II: Biz Olma/Toplum Bilinci-Komşuluk Hissi

SOSYAL BAĞIMLILIK

Daha çok ben bilincinden, biz bilinci boyutuna erişmenin göstergesi olan "faktör II", kişinin sosyal yaşamdaki konumunu, kentte yardımlaşma, mahalle güzelleştirme derneğine katılma, komşularla iletişim, komşularını tanıma ve kenti sevme değişkenlerinden oluşmaktadır (Tablo 5). Biz bilincine erişme, topluluk hissine sahip olma ve komşuluk ilişkileri, "faktör 2"nin bileşenlerini oluşturur.

Yaklaşık %10,5 açıklayıcılık oranına sahip olan "faktör II", Cumhuriyet, Üniversite, 2 nolu Bostancı, Karşıyaka, Fatih ve Bahçecik mahallelerinde öne çıkmaktadır (Şekil 2).

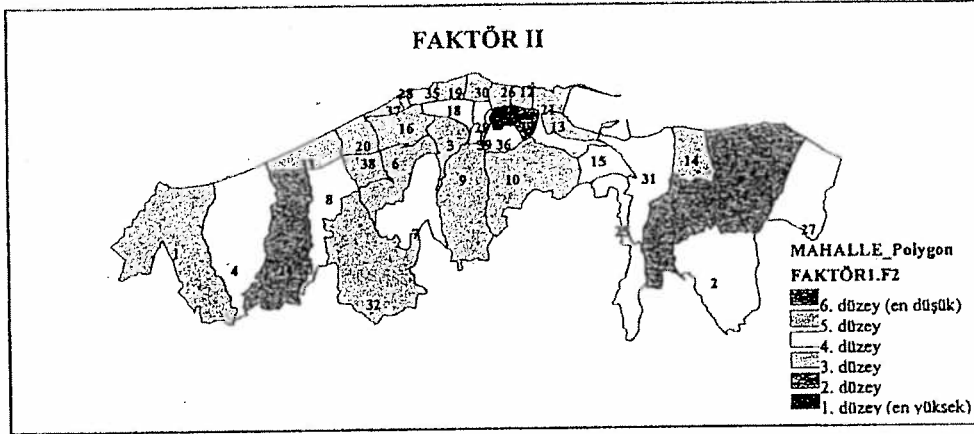
Tablo 5. Faktör II'ye yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör Yükü
Yardım isteyebileceği dostlarının çoğu bu kentte olması	0,835
Güçlü sosyal ilişkilere sahip olma	0,804
Mahallesini güzelleştirme derneğinde aktif çalışmak istemek	0,646

Cumhuriyet mahallesinin kentin ilk kurulduğu dönemden bugüne köklü bir yapısı olması, mahallede ev sahipliği oranının yüksek olması, komşuluk ilişkileri ve topluluk bilinci yönünden olumlu etkenlerdir.

Üniversite mahallesi ise, üniversite kampüsünü kapsayan bir mahalledir ve genelde yüksek eğitim düzeyi ve kurumsal birlikteliğin yoğun yaşandığı alanlardır. Karşıyaka ve 2 nolu Bostancı mahalleleri diğer mahallelere göre sonradan kentsel nitelik kazanan alanlar olup bu mahallelerde kırsal yaşam biçiminin vazgeçilemezlerinden olan; dayanışma, komşuluk ve birliktelik hissi oldukça yoğun şekilde gözlemlenir.

Gazipaşa, Iskenderpaşa mahallerinde merkezi iş alanları ile konut alanlarının sürekliliğinin kesilmesi; Kalkınma mahallesinin üniversiteye yakınlığı nedeniyle daha fazla öğrenci ağırlıklı yerleşim merkezi haline gelmesi; Soğuksu mahallesinin müstakil yapıları nedeniyle komşuluk ilişkileri bağlamındaki eksikliklerin nedenleri arasında sayılabilir.

Şekil 2. Faktör II'nin mekânsal dağılımı-faktör yüzeyleri

FAKTÖR III: Kent Kökenli-Kente Bağımlı Olma

"KENTİ" SAHİPLENME

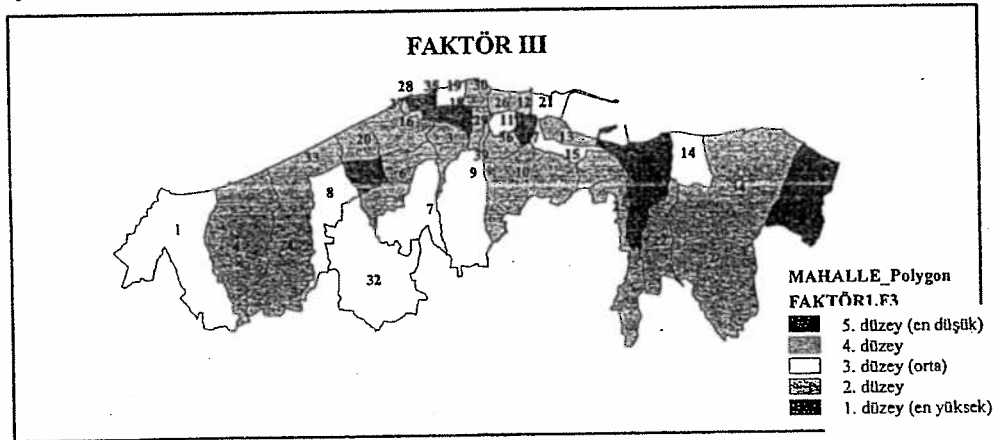
Kentte kalış süresinin uzunluğu, belediye hizmetlerinin yetersizliğinin farkında olma, şikâyet edebilme, kenti sevme, belediye meclis toplantılarına katılabılme, kenti evi gibi benimseme gibi faktörlerin pozitif yönde etkilerken; sosyal bağları olmayınca kentte kendini yabancı hissetme "kenti sahiplenme" faktörünü negatif etkilemekte ve bu faktör toplam varyansın %7,7 kentlilik bilincinin açıklanmasına yardımcı olmaktadır (Tablo 6).

Gazipaşa, Kemer kaya, Pazarkapı, 2 nolu Beşirli ve İnönü mahallelerinde "faktör III" yükü değerleri daha yüksektir. Buna karşın Gülbaharhatun, Konaklar, Sanayi, Yalı, Yeşiltepe, Çömlekçi ve Kurtuluş mahallelerinde kenti sahiplenme zayıftır (Şekil 3).

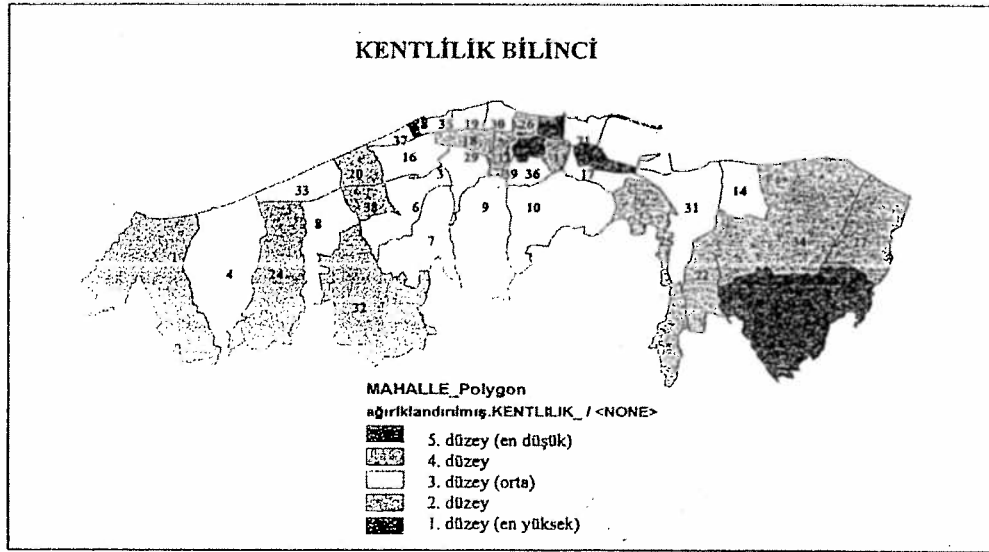
Özellikle Gazipaşa, Kemer kaya ve Pazarkapı mahallelerinin kentin en eski mahallelerinden olması, 2nolu Beşirli ve İnönü mahallelerinin de sosyal donatı ve kentsel hizmetler bakımından üst düzey mahalleler olmaları nedeniyle mahalle memnuniyetinin kent memnuniyetine dönüşmesi neden olarak gösterilebilir.

Tablo 6. Faktör III'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör Yükü
Kentte kalış süresi	0,565
Belediye hizmetlerinin yetersizliğinden şikâyet edebilmek	0,559
Kenti sevdiği için kentten ayrılmamak	0,507
Değişen	Negatif
Sosyal bağları olmayınca kendini kentte yabancı hissetmek	-0,876

Şekil 3. Faktör III'ün mekânsal dağılımı-faktör yüzeyleri

Şekil 4. Kentlilik bilincinin mekânsal dağılımı

Faktör Skorların Ağırlıklandırılması Yoluyla Kentlilik Bilinci Düzeyinin Belirlenmesi

Analiz sonucunda elde edilen faktör değerlerinin (skorlar), faktörün toplam varyansı açıklama oranları ile çarpılması ile "ağırlıklandırılmış faktör değeri" elde edilmiştir. 10 faktör için yapılan bu işlem sonucunda hesaplanan değerler toplanarak "ağırlıklandırılmış toplam faktör değeri" elde edilmiştir. Böylece her mahallenin toplam bir faktör değeri (score) hesaplanmıştır. Toplam kentlilik bilinci faktör değerlerinin Trabzon kentindeki mekânsal dağılımları ise Şekil 4 ve 5'de gösterilmiştir.

İlk sırada yer alan iki mahallenin kent merkezinde yer alması oldukça ilgi çekici bir sonuçtur. Kentlilik bilinci düzeyleri negatif değerlerde olan mahallelere baktığımızda ise, en alt sırada Sarp sınır kapısının açılmasının ardından değişen işlevsel yapısı ve dokusu ile Çömlekçi mahallesi ile birlikte, yetersiz altyapısı ve sosyal donatısı nedeniyle yaşam kalitesinin düşük olduğu Zafer mahallesi yer almaktadır (Tablo 7).

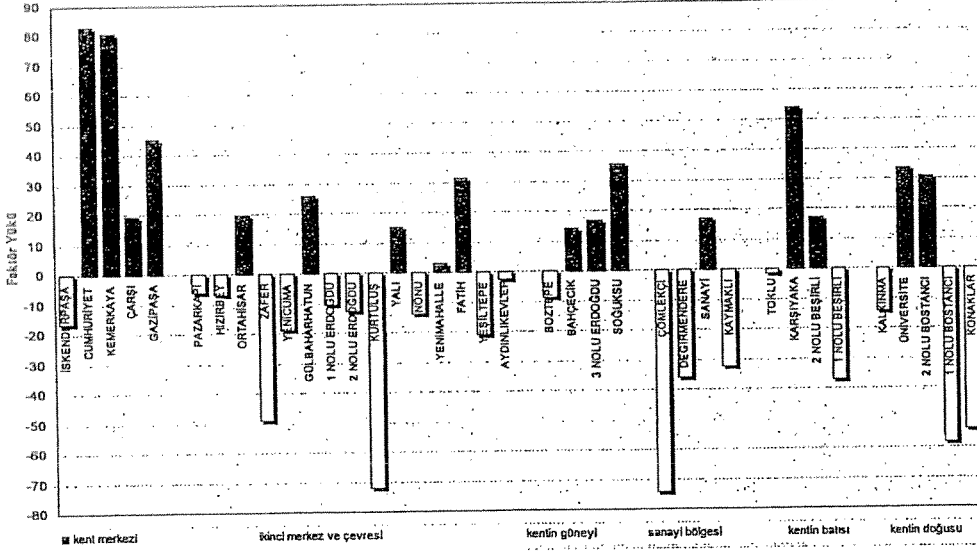
Tablo 7. Ağırlıklandırılmış toplam faktör yüklerinin yoğunlaştığı mahalleler

FAKTÖR DEĞERLERİ	MAHALLELER
83,09	CUMHURİYET
80,90	KEMERKAYA
53,80	KARŞIYAKA
45,24	GAZİPAŞA
35,63	SOĞUKSU

33,61	ÜNİVERSİTE
31,40	FATİH
30,73	2 NOLU BOSTANCI
25,94	GÜLBAHARHATUN
19,59	ORTAHIŞAR
19,53	ÇARŞI
17,29	SANAYİ
17,19	2 NOLU BEŞİRLİ
16,67	3 NOLU ERDOĞDU
15,42	YALI
14,32	BAHÇECİK
2,84	YENİMAHALLE
1,61	ESENTEPE

FAKTÖR DEĞERLERİ	MAHALLELER
-1,25	TOKLU
-2,55	AYDINLIKEVLER
-5,98	PAZARKAPI
-6,91	HIZIRBEY
-8,67	BOZTEPE
-10,35	1 NOLU ERDOĞDU
-12,66	2 NOLU ERDOĞDU
-13,69	İNÖNÜ
-14,05	KALKINMA
-16,37	İSKENDERPAŞA
-18,92	YENİCUMA
-20,92	YEŞİLTEPE
-32,33	KAYMAKLI
-35,92	DEĞİRMENDERE
-37,07	1 NOLU BEŞİRLİ
-49,11	ZAFER
-53,86	KONAKLAR
-58,17	1 NOLU BOSTANCI
-72,01	KURTULUŞ
-74,00	ÇÖMLEKÇİ

Kentlilik Bilincinin Kent Mekânındaki Dağılımı

Şekil 5. Kentlilik bilinci faktörünün kent mekânındaki dağılımı

1. düzey mahalleler Cumhuriyet, Kemer kaya
2. düzey mahalleler: Karşıyaka, Gazipaşa
3. düzey mahalleler: Soğuksu, Üniversite, Fatih, 2 nolu Bostancı
4. düzey mahalleler: Gülbaharhatun, Ortahisar, Çarşı, Sanayi, 2 nolu Beşirli, 3 nolu Erdoğan, Yalı
5. düzey mahalleler: Bahçecik, Yeni mahalle, Esentepe mahalleleridir.

Mekânla, o mekânın kullanıcısı arasındaki sosyal bağların zayıflığı, kentlilik bilinci düzeyinin düşük çıkması neden olur. Örneğin; ankete katılanlara sorulan "Hangi mahallede yaşamak isterdiniz?" sorusuna verilen yanıtlarda ilk sırada yer alan 1 nolu Beşirli mahallesi, kentin prestij mahallelerinden biri olarak bilinmesine karşın, planlamadaki başarısızlık, kentin eski dokusundan oldukça farklı olan yapılaşması ve gelir durumu iyi kesimlerin yaşadığı yalıtılmış, komşuluk ilişkilerinden yoksun, yalnız bir mahalle olması nedeniyle kentlilik bilincinin en düşük düzeyde olduğu mahallelerden biridir.

Kentlilik Bilinci Düzeyi Yüksek Bireylerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin İrdelenmesi

Kentlilik bilincinin kent mekânındaki dağılımı, haritalar ile görselleştirilerek, bilinçli bireylerin

kentsel alandaki dağılımları ve yaşam alanları irdelenmiştir. Bir sonraki adım ise, bilinçli bireylerin yaşadıkları kentsel çevrenin niteliği değil, sahip oldukları sosyo-ekonomik özelliklerin sorgulanmasıdır.

Bireylerin örnek olay ('case') olarak alındığı bu analizde, belirlenen her bir faktörün, toplam varyans içindeki açıklayıcılık oranlarına göre faktör skorlarının ağırlıklandırılması ile deneklere yüklenen toplam faktör değerleri bulunmuştur. Bu işlem sırasında öncelikle her faktör değeri, söz konusu açıklayıcılık oranı ile çarpılır ve daha sonra tüm faktörler için yapılan bu işlem sonucunda elde edilen değerler toplanarak yeni bir değer bulunur. Bu değerlerin "Z-score"ları alınarak standart değerler (yaklaşık +5 ve -5 arasında değişmektedir) elde edilmesi işlemi ile süreç sonuçlandırılır. Böylelikle aynı çalışmanın başka kentlerde yapılması sonucunda elde edilecek değerlerin karşılaştırılmasına olanak sağlanmıştır. Söz konusu değer, deneklerin "kentlilik bilinci düzeyi (KBD)"dir.

Tablodan izlenen oranlar, kentlilik bilinci düzeyi üst düzeyde olan bireylerin, sosyo-ekonomik özelliklerinin kendi içindeki oranlarıdır. Buna göre, SSK'lı bireylerin %21,84'ünün ve refah düzeyi iyi ve çok iyi olan bireylerin %56,63'ünün yüksek bilinç düzeyine sahip olduğunu görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Kentlilik Bilinci Düzeyi Yüksek Bireylerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

SOSYO-EKONOMİK DURUM			BİLGİLENME VE DİĞER DEĞİŞKENLER			
DEĞİŞKEN	Seçenekler	Toplam içindeki Oran	DEĞİŞKEN	Ölçütler	Toplam içindeki Oran	
KONUT TİPİ	Müstakil	27,63%	İNTERNET	Hiç	16,46%	
	Apartman	21,83%		Çok seyrek	15,33%	
	Gecekondu	7,14%		Bazen	15,21%	
	Site İçinde Müstakil	15,63%		Sık sık	21,11%	
	Site İçinde Apartman	14,22%		Her gün	25,28%	
YAŞ	15-19	18,18%	YEREL GAZETE	Hiç	14,13%	
	20-29	23,94%		Ara sıra	19,63%	
	30-39	14,13%		Bazen	20,66%	
	40-49	16,14%		Gün aşırı	24,68%	
	50-59	26,04%		Her gün	29,38%	
	60-69	22,06%	ULUSAL GAZETE	Hiç	4,76%	
	+ 70	50,00%		Çok seyrek	12,68%	
CINSİYET	Kadın	16,37%	YEREL MEDYA	Bazen	17,14%	
	Erkek	25,22%		Gün aşırı	21,21%	
MEDENİ DURUM	Evli	85,4%		Her gün	27,01%	
	Bekâr	85,4%		Hiç	17,50%	
	Dul	85,4%	Çok seyrek	16,67%		
GELİR DURUMU	0-300 YTL	17,74%	Bazen	18,92%		
	300-500 YTL	23,05%	Gün aşırı	21,33%		
	550-750 YTL	24,05%	Her gün	26,95%		
	800-1000 YTL	28,00%	ULUSAL MEDYA	Hiç	16,46%	
	1000-3000 YTL	28,21%		Çok seyrek	15,33%	
	+3000 YTL	23,53%		Bazen	15,21%	
		Gün aşırı		21,11%		
ARABA SAHİPLİĞİ	Araba Yok	54,6%	Her gün	25,28%		
	Araba Var	44,4%	ORJİN/GELDİĞİ YER	Kent	20,90%	
MESLEK	Öğrenci	20,25%		İlçe	21,00%	
	Ev Hanımı	17,42%		Köy	22,81%	
	Emekli	23,29%		Ülke	15,38%	
	Ticaret ve satış personeli	25,12%		0-5 yıl	10,92%	
	Öğretmen	11,36%	6-15 yıl	12,75%		
	Memur	20,79%	16-25 yıl	25,29%		
	İşçi	26,23%	26-35 yıl	25,98%		
İlim ve teknik elemanlar	30,30%	36-45 yıl	30,52%			
EĞİTİM DÜZEYİ	Okur-yazar değil	7,14%	46-55 yıl	31,14%		
	Okur-yazar	12,50%	+56 yıl	16,66%		
	İlkokul	20,79%	AİLE KAÇ KİŞİ	0-3 kişi	15,38%	
	Ortaokul	24,88%		4-5 kişi	22,39%	
	Lise	22,30%		6-7 kişi	20,25%	
	Üniversite	19,16%		TRABZON'DA DOĞAN	0-2 kişi	15,13%
	Yüksek Lisans	11,76%	3-4 kişi		21,95%	
Doktora	37,50%	5-6 kişi	26,15%			
KONUT DURUMU	Kendimize Ait	24,94%	7-8 kişi	25,86%		
	Lojman	2,22%	MAHALLEDE KALIŞ SÜRESİ	-1 yıl	3,7%	
	Kira	17,91%		1,5-3,5 yıl	7,1%	
SOSYAL GÜVENLİK	Emekli Sandığı	17,73%		4-8 yıl	19,3%	
	SSK	21,84%		9-13 yıl	19,0%	
	Bağkur	27,84%		14-24 yıl	25,4%	
	Yeşil Kart	15,00%		25-35 yıl	13,6%	
	Özel Sigorta	30,77%		+36 yıl	10,5%	
REFAH DÜZEYİ	Hiç Biri	18,52%		KENTLİLİĞİN TANIMI	Doğmak	8,1%
	Çok Kötü	13,64%			Yaşamak	14,9%
	Kötü	21,79%			Haberdar olmak	7,1%
	Orta	18,13%	Korumak		13,9%	
	İyi	25,05%	Denetlemek		51,9%	
	Çok İyi	31,58%				

Sosyo-ekonomik duruma ilişkin bu irdelemede, deneklerden SSK, Bağ-Kur ve özel sigortaya sahip olanların öne çıktığı, Emekli Sandığı ile devlet güvencesinde olan memurların ise çok etkin olmadıkları izlenmektedir. Bu noktada, SSK'lıların sendika kurumsal yapıları çerçevesinde daha örgütlü oldukları ve bu nedenle bilinçlilik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyleri irdelendiğinde ise, kentlilik bilincinde ön plana çıkan grup %35lik bir oran ile doktora düzeyinde eğitime sahip olanlarken, okuma yazma bilmeyenlerin ise sadece %7'sinin kentlilik bilinci düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu karşılaştırma eğitimin önemini ortaya koymaktadır. İlim ve teknik elemanlar, ticaret ve satış personeli, emekliler ve işçiler (SSK) bilinç düzeyleri bakımından öne çıkan meslek gruplarıdır. İlim ve teknik elemanlarının kültürel düzeyleri, ticaret ve satış personelinin özellikle kent merkezinin etkin kullanıcıları olması nedeniyle daha bilinçli oldukları düşünülmektedir.

Ev ve araba sahipliği, refah düzeyi ile ilişkili görülmektedir. Bu bağlamda hem gelir durumu (800-YTL-3000YTL), hem de refah düzeyi "iyi ve çok iyi" olanların daha yüksek oranda kentlilik bilincine sahip olması, çalışmamızın varsayımlarını destekleyici niteliktedir. Kentlinin yaşam standartları arttığında, belirli bir refah ve gelir düzeyine eriştiğinde yaşam çevresiyle olan ilişki düzeyi de artacaktır. Bu bağlamda maddi anlamda sıkıntı çekmeyen, sosyal güvencesi olan deneklerin, kentlerine karşı daha duyarlı olmaları, yaşam çevrelerini iyileştirici, gelişimini yönlendirici faaliyetlerde bulunmaları beklenebilir.

Site içi yerleşmelerin (%30) ve müstakil yerleşmelerin (%27) konut tipleri içinde öne çıkması, planlı ve yaşam standardı yüksek yaşam çevrelerinin oluşturulması ve bu çevrelerde yaşamının önemini ortaya koymaktadır.

Ailenin neredeyse tüm bireylerinin Trabzon'da doğmuş olması, mahallede kalış süreleri (14-24 yıl yaşama süresi %25 oranında) ve kentte kalış süresinin (36-55 yıl kalış süresi %61 oranında) fazla olması, mekân bağımlılığının yüksek olu-şunda etkindir. Dolayısıyla mekân aidiyetinin; hem faktör analizinde belirleyici faktörlerden biri olması, hem de yazındaki değerlendirmeler

ve anket sonuçlarının örtüşmesi oldukça önemli bir buldu olarak görülmektedir.

Bireylerin sosyo-ekonomik özellikleri dışında bazı alışkanlıkları da bilinçlenme ile doğrudan ilişkilidir. Kentlilik bilinci düzeyi ile doğrudan ilişkisi olduğu tahmin edilen yerel gazete ve medyan kent haberlerini izleme ve takip etme de önemli bir değerlendirme ölçütüdür. Bu sonuçlar da, kentlilik bilinci ve yerel bilinçlenme ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Bunun dışında ulusal gazete ve medyayı takip etmek de önemli bir diğer göstergedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kentlilik bilinci gibi soyut bir olgunun nasıl ölçülebileceği, bileşenlerinin neler olduğu ve yaşanan kentle/mahalle ile ilişkisi Trabzon kenti örneğinde sorgulanmıştır. Sonuçlar, yazın bulgularını destekleyici ve tamamlayıcı niteliktedir. Başka kentlerde de uygulanabilecek olan bu tür bir ampirik çalışmanın, kentlilik bilincinin mekânsal bileşenlerini ortaya koyma potansiyelinin, planlama disiplinine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Faktör analizi ile erişilen bulgular, varsayımlarımızı destekler nitelikte olup, bu doğrultuda istatistiksel olarak güvenilir sonuçlar vermektedir. Bunlar:

- En yüksek kentlilik bilinci faktör değerine sahip olan; Kemer kaya, Cumhuriyet ve Gazipaşa mahallelerinin kentin ilk yerleşim alanları olması, mekân aidiyetinin kentlilik bilincinde ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.
- Kent görgülülüğü faktörü, kentsel mekân algısı ve kenti okuyabilme özelliklerini yansıtan, katılımdan kentsel davranışa, planlamadan kentsel kazanımlara kadar pek çok bileşeni içinde barındıran bir faktördür (toplam varyansın %18,3'unu açıklamaktadır). Kentsel tasarım bağlamında; kimlikli, okunabilir mekânların oluşturulmasıyla, yaşayanların mekân algısı ve dolayısıyla kent görgülülüğünün (faktörün) toplumundaki ağırlığı artacaktır.
- Bireyin algılama düzeyine etki edecek yeni uyarıcılara, "kimlikli mekânlara" ihtiyaç vardır. Türdeş olmayan kentlere, homojen olmayan kentlilere bir zenginlik olarak bakılmalıdır.

• Komşuluk hissini gelişmesi konusunda ise planlamanın, mekândaki fiziksel aktivitelerle sosyal aktiviteleri de düzenleme gücü olduğu bilinmektedir. Bu yaklaşımla komşuluğu güçlendirecek düzenlemelere ağırlık verilmesi, mekân bağımlılığını ve toplum hissi duygusunu arttıracaktır.

• Kenti sahiplenme, kentle duygusal ve sosyal bağların kurulması, mekânla ilişkide olma (bağımlılık faktörleri), bireyin planlama sürecinde söz sahibi olması, tasarım aşamasında mekânsal belleği güçlendirici, tarihi ve duygusal bağları olan mekânlara karşı duyarlı davranmanın gerekliliğini göstermektedir.

• Kentli davranışları kazanma, kente karşı sorumluluğunun farkında olma, kentlilik bilinci üzerinde etkin faktörlerdendir. Kentin yerleşik kültür yapısı ve karakteristiği bu tür kazanımlar için pozitif katkıdır. Hem kentte yaşayanların, hem de kente yeni gelenlerin bu konuda bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve yönlendirilmesinin önemi üzerinde durulmalıdır.

• Sosyal çevre edinme ve örgütlenme faktörleri, bilinci gelişen bir kent toplumunda, doğal olarak gelişecek sürecin bir parçasıdır. Haklarının farkında olan her birey/toplum, Habitat II'de ortaya konan "kentli bağlılığı" kavramının özüne uygun olarak, birlikte doğruya erişme, ortak iyiye katkıda bulunma sorumluluğu taşıyarak, sosyal çevre edinerek örgütlenmeye ve sorumlulukları paylaşmaya yönelecektir.

• Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekân aidiyetlerinin güçlü olması gerekmektedir. Kent ve kentli arasındaki bağ ne kadar güçlü ise kentlerin gelişimi, korunması ve denetimi de o derece başarılı olacaktır." varsayımı böylelikle doğrulanmaktadır.

Genel bir değerlendirme yaparsak; görselleştirilen faktör yüzey haritalarından; bilinçliliğin, bireysel eğitim düzeyinin ve sosyal statünün mekânsal farklılıkları izlenebilmektedir. Kentsel olgulara, kentin planlanmasına ve plan uygulamalarına katkı koymak; ve bu tavrı yaşadığı çevreden

entin geneline doğru yaygınlaştırmak ve kente duyarlı, kentlilik bilincine sahip kentlilerin sosyal sorumluluğudur.

"Kentleşmenin, kentli bir davranış biçimi olan katılımcı davranışı ortaya çıkarması beklenebilir. Bireylerin kent yaşamında, yaşamlarını etkileyecek kararlara tepki göstermeleri, kentsel hizmetlerden yararlanma ve örgütlenme düzeyleri kentlilik bilincinin göstergelerindedir" (Güçlü, 2002).

Kente yaşadığının farkında olan, yaşadığı yeri özümseyen, benimseyen, kente karşı sorumluluklarının ve kentte sahip olduğu haklarının bilincinde olan etkin bireylerin varlığı, nitelikli, kimlikli mekânların oluşumuna yön verecek ve bundan da toplum yararı sağlanacaktır.

Kaynaklar

BALCI, A. (2003) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, Pegem Yayınevi, Ankara.

ÇAKILCIOĞLU, N., TEKKÖKOĞLU, T., FARUK, Ö., ÇAKILCIOĞLU, M. (2003) Nasıl Bir Şehircilik?, [http://www.kentli.org/makale/nasil.htm], erişim 6 Şubat 2003.

ERSOY, M. (2007) Kapsamlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü, Ersoy, M (der) Kent Planlama Kuramları, İmge Yayınevi, Ankara, s: 115-170

GEDİKLİ, B (2007) Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Arayışlar, Yöntemler ve Teknikler, Melih Ersoy (der); Kent Planlama Kuramları, İmge Yayınevi, Ankara, s: 229-278

GÜÇLÜ, S. (2002) Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Yayınları, Ankara

JOSEPH, F., HAIR, JR. E.A., ROLPH, L.T., RONALD, C.B., WILLIAM. (1992) Multivariate Data Analysis, Macmillan Publishing Company, a Division of Macmillan, Inc., Third Edition. New York, U.S.A.

TYLOR, P. J. (1977) Quantitative Methods in Geography, An Introduction to Spatial Analysis, Houghton Mifflin Comp., U.S.A.

VURAL, M. R. (2002) Kent ve İnsan, 2023 Dergisi, sayı:10, s: 9-13.

